

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. VIII

GMINA I MIASTO SIANÓW

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”
URZĄD GMINY I MIASTA SIANÓW

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM VIII

GMINA I MIASTO SIANÓW

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SIANÓW–SŁAWNO 2009

ABSTRACT: Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds), *Historia i kultura Ziemi Sławińskiej*, t. VIII: *Gmina i Miasto Sianów* [History and Culture of the Sławno region, vol. VIII: Town Sianów and Community]. Fundacja „Dziedzictwo” Gmina i Miasto Sianów, Sianów–Sławno 2009. pp. 427, figs 126, colour plates 20. ISBN 978-83-61603-00-9. Polish text with German summaries.

These are studies of aspects of history and culture of the Sianów region [Pomerania, Poland]. These papers refer to archaeology and history of the region which is virtually unknown for most of Polish current citizens. It is hard to build a society without roots and without history. People who have lived here for over 50 years do not understand the cultural landscape which has been created and constructed for centuries. The aim of the collection of paper is to bring the history nearer. The knowledge about the past of the region will allow to understand the landscape and protect it as well as create a new social approach to the future. Some papers also refer to current projects which aim is to teach local history, use them for the development as well as build new identity with the respect to the past.

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2009
© Copyright by Authors

Na okładce: Bolesław Kurzawiński, *Sianów ulica Tylna*, 1954, papier, tusz, ołówek,
22,5 × 30 cm, własność Muzeum w Koszalinie, reprodukcja fotograficzna:
Ilona Łukjaniuk, Marta Adamczak

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brygida Jerzewska*

Konferencję oraz publikację sfinansowano ze środków
Urzędu Gminy i Miasta w Sianowie

Redaktor: *Katarzyna Ceglarz*
Łamanie komputerowe: *Eugeniusz Strykowski*

Wydawca/Herausgeber:
Fundacja „Dziedzictwo”, 76-100 Sławno, ul. A. Cieszkowskiego 2

ISBN: 978-83-61603-00-9

Druk/Druck: Wydawnictwo Feniks, 75-206 Koszalin, ul. Jana z Kolna 38B

Spis treści

JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Granice kulturowe? O waloryzowaniu przeszłości</i>	7
RYSZARD WĄTROBA (Sianów), <i>Sianów i okolica dziś</i>	15
IGNACY SKRZYPEK (Koszalin), <i>Osadnictwo archeologiczne gminy Sianów</i>	21
JOANNA CHOJECKA (Koszalin), <i>Źródła archiwalne do dziejów gminy Sianów</i> . . .	83
ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI (Pruszcz Gdański), <i>Nazwy miejscowe Gminy i Miasta Sianów</i>	119
BARBARA POPIELAS-SZULTKA (Słupsk), <i>Posiadłości ziemskie klasztoru bukowskiego na ziemiach Sławińskiej i Darłowskiej</i>	167
SYLWIA WESOŁOWSKA (Szczecin), <i>Z dziejów szkolnictwa w Gminie i Mieście Sianów do 1945 roku</i>	177
WOJCIECH STYLSKI (Szczecin), <i>Z dziejów wsi Sierakowo</i>	209
EWA GWIAZDOWSKA (Szczecin), <i>Za górami, za lasami... fabryka. Gmina Sianów w dawnej kartografii i ikonografii</i>	217
MARIA WITEK, WALDEMAR WITEK (Szczecin), <i>Tradycyjne (ryglowe) budownictwo wiejskie w gminie Sianów</i>	269
ZBIGNIEW SOBISZ (Słupsk), <i>Flora parków podworskich gminy Sianów</i>	297
SIEGFRIED BARZ (Będzinko), <i>Okolice Sianowa w twórczości malarzy niemieckich okresu międzywojennego</i>	315
BERNARD KONARSKI (Koszalin), <i>Fabryka zapatek w Sianowie</i>	321
INGE WESTHÄUSLER (Meisenweg, Niemcy), <i>Eventin von März 1945 bis August 1946</i>	331
KAZIMIERA JANOWICZ (Sianów), <i>Nasze drogi do Sianowa</i>	337
RYSZARD WĄTROBA (Sianów), <i>Honorowi Obywatele Gminy i Miasta Sianowa</i> . . .	351
ANDRZEJ DĘBOWSKI (Sianów), <i>Gmina Sianów na Szlaku Cysterskim</i>	371
ALEKSANDRA KOWALCZYK (Sianów), <i>Wioski tematyczne – kierunek rozwoju polskiej wsi po roku 1989</i>	381

HENRYK ROMANIK (Koszalin), <i>Kontynuacje literackie, duszpasterskie i społeczne doświadczenie artystyczne z albumem poetyckim „Koniec świata w Iwici- nie”</i>	389
Indeks osób	407
Indeks nazw geograficznych	417
Lista adresowa Autorów	425

Okolice Sianowa w twórczości malarzy niemieckich okresu międzywojennego

SIEGFRIED BARZ (Będzinko)

Wprowadzenie

Zasadniczo temat okolic Sianowa nie był dotąd podejmowany przez malarzy. Nieliczne wiadomości o dawnych twórcach malujących na tych terenach są bardzo rozproszone. Poniżej przedstawię kilka informacji o znanych mi obrazach odnoszących się do tematyki związanej z Sianowem.

Z okresu przed II wojną światową znam nielicznych artystów, którzy malowali Sianów i okolice. Niestety, wiele powstałych wtedy obrazów nie przetrwało wojny. Taki los spotkał obrazy zarówno Günтера Machemehla, jak i Hedwig Rades.

1. Günter Machemehl

Günter Machemehl urodził się w Sławnie w 1911 roku. Po ukończeniu w 1931 roku miejscowej szkoły średniej studiował w Berlińskiej Szkole Sztuk Pięknych. W 1936 roku artysta osiadł w Łabuszu, gdzie jego żona Annie Liese pracowała jako nauczycielka.

Twórczość Machemehla należy do późnego ekspresjonizmu (Bryl 2003). Do 1945 roku namalował około 400 prac, głównie w technice akwarelowej. Najczęstsze motywy to: pomorskie krajobrazy, martwe natury, portrety. Trudno dziś powiedzieć, ile powstało obrazów pokazujących okolice Sianowa, gdyż zachowało się tylko około 40 prac.

Ryc. 1. Günter Machemehl, „Aleja kasztanowa w Osiekach”, akwarela, papier, 1941, 76 × 56 cm, własność rodziny artysty

Jedna z ocalałych akwarel przedstawia „Aleję kasztanową w Osiekach” (ryc. 1).

Po wojnie G. Machemehl zamieszkał w Sieksdorf nad Zatoką Łubecką. Zmarł w roku 1970. W latach 2001 i 2004 odbyły się na Pomorzu (w Sławnie, Kołobrzegu, Stargardzie Szczecińskim i Miastku) wystawy jego prac (Sroka 2001).

2. Hedwig Rades

Hedwig Rades urodziła się w 1888 roku w Łazach. Tu spędziła wiele lat życia. W okresie międzywojennym brała udział w licznych wystawach, które miały miejsce między innymi w: Szczecinie, Frankfurcie, Berlinie i Monachium. W 1943 roku wraz ze znanym ekspresjonistą M. Pechsteinem wystawiała w Gdańsku. Jej obrazy (około 270) pod koniec wojny przejął radziecki oficer. Ich los jest nieznan. Po wojnie artystka mieszkała we Frankfurcie, a następnie w Stuttgarcie (ryc. 2). Zmarła w sierpniu 1965 roku (Zielke 1990: 683–684).

Zachował się opis wyprawy do Łaz, do domu malarki (autor nieznan), który jest znakomitą ilustracją świata, w którym żyła i tworzyła w okresie przed II wojną światową:

Ryc. 2. Hedwig Rades, „Autoportret”, olej, 1948

Okazały dom z przedłużonym balkonem usytuowanym nad sklepieniem i zwrócony ku jezioru spodobał się nam i wydał się tym przez nas poszukiwanym. Tak oto dotarliśmy do Hedwig Rades.

Zaczynało już grzmieć, ale słabnące światło wystarczyło jeszcze, aby dostrzec obrazy, którymi były dookoła udekorowane ściany, a nam wskazywały drogę do pracowni wytrawnej niemieckiej malarki i wprowadzały w świat wyjątkowego człowieka. To czego tutaj nie znaleźliśmy, to rutyna, szablon, pozory i afektacja. Tutaj wszystko wydawało się zrodzone z wewnętrznej potrzeby, wszystko co istotne, o osobistym wydźwięku, którego urokowi nie mogliśmy się oprzeć, a który nie tylko przemawiał do nas z obrazów, ale poprzez całe domostwo, wypełnione swoistym ciepłem i życiem.

Osobowość, która dojrzewała w tym krajobrazie i społeczności, rybackie dziecko z Łaz, które los obdarował zdolnością obserwacji i dążeniem do wyrażania się w artystycznych formach obrazów. Człowiek, któremu ten talent utorował drogę do wyżyn świata kultury i który związany ze swoją ojczyzną, miejscem dorastania, nieustannie czerpie z niego siłę i talent, pozwalając także i nam domyślić się co, tak naprawdę kryje się za sprawami świata.

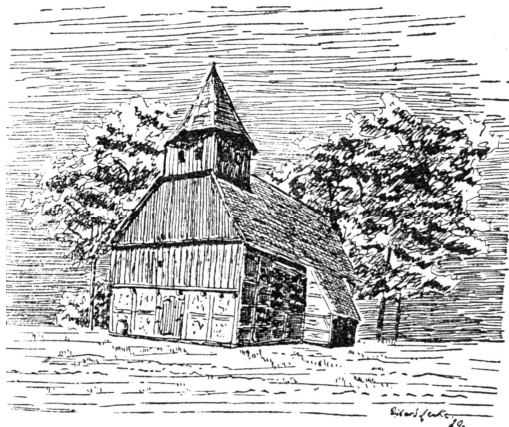
Hedwig Rades może także o sobie powiedzieć: „Nie jestem żadną księgą wypełnioną mądrościami, lecz jestem człowiekiem ze swoimi sprzecznościami”. Właśnie te wewnętrzne sprzeczności i opory, które przemawiają do nas z jej niepowtarzalnych obrazów, a które zadają nam zagadkę i pozostawiają wolną przestrzeń dla wyobraźni, są tym, co powoduje, iż zajmowanie się nimi jest szczególnie ekscytujące. I tak, jak w spojrzeniu tych ludzi, którzy są krwią ze swej krwi, spogląda na nas niezmiennie morze, morze które było jej ojcem nucącym pierwszą kołysankę. Tak Hedwig Rades zawarła w swojej twórczości „coś” z morza.

Mogliśmy podziwiać prace malarki przy blasku świec, które z mosiężnego świecznika roztaczały nie tylko blask, ale i wyjątkowy nastrój, na który nie można byłoby liczyć przy świetle elektrycznym, którego jeszcze brak w Łazach, podobnie jak połączenia lądowego ze światem. Korytarz ze schodami gęsto pokryty zachwycającymi szkicami architektonicznymi i widokami miast. Dalej kolekcja portretów członków najbliższej rodziny.

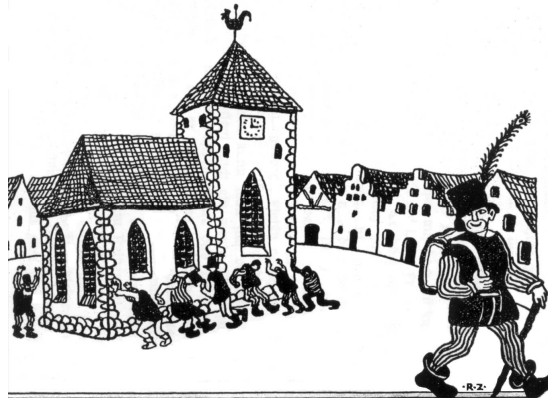
Jest jeszcze młoda, i musimy mieć nadzieję, że jej droga będzie pięła się w górę i, że jej poszukiwania nie ustaną. Pomorze nie jest bogate w artystów. Właśnie ten wyjątek, który zawsze będziemy przywoływać, potwierdza regułę. Zbyt ciężkie są wyzwania dnia codziennego, które żądają od człowieka, aby być rybakiem na morzu, rolnikiem na roli, zawsze w ciągłej walce ze wszystkimi elementami, które ten trud sprowadzić musi. Cieszymy się tym bardziej, że za naszych dni pomorska ziemia tworzy artystów, którzy wywodzą się ze swej najbliższej społeczności, znają i ukazują jej głębię.

3. Richard Zenke

Richard Zenke to artysta urodzony w Darłowie w 1901 roku (zmarł w Hamm/Sieg w Niemczech w 1980 roku). W okresie międzywojennym między innymi ilustrował liczne publikacje Karła Rosenowa, założyciela muzeum w Darłowie, także zbiory jego legend. W tomie z 1922 roku znalazł się rysunek tuszem kościoła w Karnieszewicach (Rosenow 1922: 67; ryc. 3), natomiast w zbiorze z 1924 roku, zawierającym pocieszne opowieści o Sianowie, znajdują się liczne jego rysunki ilustrujące te legendy (Rosenow 1924; ryc. 4).

Ryc. 3. Richard Zenke, „Kościół w Karnieszewicach”, rysunek tuszem (Rosenow 1921: 67)

Ryc. 4. Richard Zenke, ilustracja do legendy *Die Kirche wird verschoben* (Rosenow 1924: 52)

Zakończenie

Znacznie więcej informacji jest o artystach działających tu stale bądź czasowo po 1945 roku. Jednak powojenny Sianów w malarstwie i grafice wymaga osobnego opracowania.

Ryc. 5. Zygfryd Barz, „Dworek osiecki”, odbitka z akwareli, 26 × 20 cm

Przez wiele lat z Sianowem związany był Bolesław Kurzawiński, który zostawił wiele widoków miasta i okolicy. Od początku lat 60. XX wieku w Osiekach, w dawnym dworku Hildebrandta, odbywały się głośne w Polsce plenery osieckie. Natomiast w latach 90. XX wieku spotykali się tu artyści zrzeszeni w Pomorskim Związku Artystów. Od początku lat 90. XX wieku urodę okolic Sianowa utrwała także autor tego opracowania (ryc. 5; Barz 2000), który urodził się w Sianowie w 1943 roku i po wielu latach zamieszkał w Polsce.

Bibliografia

- BARZ Z. 2000. *Powiat koszaliński. Historyczne widoki*, Koszalin: Starostwo Koszalińskie.
- BRYL J. 2003. Uwagi o kilku obrazach Güntera Machemehla, [w:] *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. 2, (red.) W. Rączkowski, J. Sroka. Sławno: Fundacja Dziedzictwo, Sławieński Dom Kultury, 137–147.
- SROKA J. (red.) 2001. *Günter Machemehl*, Sławno: Sławieński Dom Kultury.
- ROSENOW K. [1922]. *Sagen des Kreises Schlawe*, Rügenwalde: Verlag von Albert Mewes.
- ROSENOW K. [1924]. *Zannower Schwänke*, Rügenwalde: Verlag von Albert Mewes.
- ZIELKE H. 1990. *Dicht hintern Gollen: Die Stadt Zanow und die Nachbargemeinden*, Bd. 1–2. Husum: Husum-Dr.-und-Verl.-Ges.

Die Umgebung Sianows/Zanows in der Malerei und Grafik

Zusammenfassung

Maler und Grafiker haben sich nicht viel mit der Thematik „Zanow“ beschäftigt. Von vor 1945 habe ich nur die Arbeiten der Künstler Hedwig Rades, Günter Machemehl und Richard Zenke vorgestellt. Nach 1945 befassten sich nur Bolesław Kurzawiński und der Autor dieses Vertrages mit dem Thema „Sianów/Zanow“. In der Gemeinde Sianów fanden in den Jahren 1963 bis 1981 Plenairs statt. Viele Jahre später hat der Pommersche Künstlerverband die Veranstaltung der Plenairs wieder aufgenommen!